

ATT FÖRKUNNA GAMLA TESTAMENTET

REDAKTIONEN

Akademi för Ledarskap och Teologi
hybrid@altutbildning.se

MED FOKUS PÅ FÖRKUNNELSE

Vad är din relation till Gamla testamentet? Genom kyrkans historia har denna del av den kristna kanon haft en både självklar och omdiskuterad plats i förkunnelsen. Det faktum att den utgör en första del av vår tvådelaade Bibel innebär att förkunnare på något sätt behöver förhålla sig till det som står skrivet här, och för många har Gamla testamentet visat sig vara en rik källa för att predika hopp, upprättelse, befrielse och mod in i människors liv. Psaltarens psalmer, profeternas poesi eller de många fascinerande karaktärerna återkommer ofta som viktiga och avgörande inslag. Samtidigt finns mycket som har orsakat svårigheter. I vår tid hörs återkommande röster som menar att stora delar av Gamla testamentets innehåll är svårt att förena med inte bara samtidens moraliska värderingar utan också med Nya testamentet. De två testamentena spänner mot varandra och är inte helt enkla att förena. Vilken plats ska Gamla testamentet egentligen ha? Hur kan de gammaltestamentliga texterna förkunnas utan att predikanten hamnar snett? Vad säger de om det kristna livet?

När vi satte temat *Att förkunna Gamla testamentet* för detta första nummer av *HYBRID* gjorde vi det av flera skäl. För det första tror vi att

förkunnelse är avgörande och centralt för frikyrkans liv och välmående. God förkunnelse lägger grunden för vår gemensamma vandring med Gud. Det är därför en självklar utgångspunkt också för en tidskrift som vill förena akademi, kyrka och samhälle. För det andra menar vi att just *Gamla testamentet* behöver förkunnas i våra sammanhang – på många ställen kanske till och med i en än högre utsträckning än nu. Samtidigt ser vi att förkunnare ofta brottas med dessa texter och deras relation till Nya testamentet. I detta nummer har vi därför som avsikt att förse med goda resurser, både till fördjupat samtal och till det mer konkreta predikoförberedelsearbetet. Ytterst är syftet att kunna bidra till ett förnyat engagemang i och passion för Gamla testamentets texter.

EN KONSTRUKTIV SPÄNNING

Vad kan då sägas om Gamla testamentet och förkunnelsen? Finns det ändå inte många texter här som är problematiska? Är det i så fall inte en risk att kyrkan hamnar snett om hon förkunnar dem? Hur kan man som frikyrka undvika att hamna i villoläror? Dessa frågor är fokus i den första artikeln i detta nummer.¹ I dialog med en rapport från ett frikyrkligt sammanhang där det gått riktigt snett – Knutby – diskuterar Greger Andersson frågan om hur predikanter och församlingar kan pröva förkunnelse. Flera strategier identifieras och problematiseras, och artikeln blir en viktig påminnelse om att även förkunnare som ”gör anspråk på att älska Bibeln och att läsa ’som det står’ kan komma att förkunna vilseledande läror” (18).

Är det då kanske bäst att undvika vissa texter helt? Ser vi till kyrkans historia kan noteras att man tidigt diskuterade just denna fråga. En av de som menade att Gamla testamentet hade mycket lite med Nya testamentet att göra var Markion från Sinope, som levde på 100-talet e.Kr. Han hamnade på kollisionskurs med stora delar av kyrkan när han

¹ Greger Andersson, ”Att pröva förkunnelsen: Diskussion med utgångspunkt i en rapport om Knutby”, *HYBRID 1* (2023): 1–20.

menade att Gamla testamentets ”onda” gud, en lägre stående skapargud, inte var samma som den ”gode” guden i Nya testamentet som Jesus uppenbarar. Enligt Markion borde Gamla testamentet därför inte ha någon plats i den kristna kyrkan – han tog helt enkelt bort stora delar av det vi idag känner som Bibeln. För detta kom han att stämplas som heretiker, men många är de predikanter som idag ställs inför liknande utmaningar, åtminstone när det kommer till förkunnelse som praktik. Även om man oftast inte vill gå lika långt som Markion finns nu – som då – många som har svårt för Gamla testamentet.

Kritik har också riktats mot Bibeln i allmänhet och Gamla testamentet i synnerhet från ny-ateistiskt håll, med företrädare som Richard Dawkins och Christopher Hitchens i spetsen, och nyligen har också Hanna Liljefors i sin avhandling *Hebreiska bibeln debatterad* synliggjort hur det är vanligt att i svensk offentlig debatt tänka sig ett motsatsförhållande mellan Gamla och Nya testamentet.² Mer specifikt visar Liljefors hur Gamla testamentet och dess Gud återkommande beskrivs i termer av hämndlystnad, våld, patriarkat och kvinnoofentlighet. Att säga att någonting är ”gammaltestamentligt” är dessutom ytterst sällan – i princip aldrig – förknippat med något positivt. En ”gammaltestamentlig” kärlek uppfattas inte vara samma som Jesu kärlek, eller en ”nytestamentlig” kärlek, till exempel. Där den förra förknippas med vrede, dom och hämnd, förstås den senare snarare i termer av kärlek, hopp, befrielse, jämställdhet och upprättelse.³

Även om de mest polemiska termerna inte är lika frekvent använda när Gamla testamentet förkunnas i frikyrkliga sammanhang är Liljefors observationer viktiga därför att de visar hur en kil mellan ”gammalt” och ”nytt” kännetecknar mycket av den svenska evangelisk-lutherska retoriken. Faktum är att liknande exempel också kan hittas i andra delar

² Hanna Liljefors, *Hebreiska bibeln debatterad: En receptionskritisk studie av diskurser om "Gamla testamentet" i svenska dagstidningar 1987–2017* (Skellefteå: Artos Academic, 2022).

³ Se också Hanna Liljefors, ”Att vara ’gammaltestamentlig’: Tillskrivna betydelse till ordet ’gammaltestamentlig’ i svenska dagstidningar 1987–2017” *SEÅ* 87 (2022): 259–281.

av den svenska frikyrkans teologiska rötter. I den tidiga anabaptistiska rörelsen kan till exempel Pilgram Marpeck skriva att Gamla testamentet var *grunden* och Nya testamentet var *huset*, Gamla testamentet var *vintern*, *slaveriet*, *löftena*, *gårdagen* och *skuggan*, medan Nya testamentet var *sommaren*, *barnskapet*, *uppfyllelsen*, *idag* och *verkligheten*.⁴

Finns spår av detta också i samtida förkunnelse? I den andra artikeln i detta nummer lyfter David Davage frågan om Gamla testamentets livskraft genom en studie av tre frikyrkliga konferenser.⁵ Bland annat visar han att vid dessa konferenser kommer stora delar av Gamla testamentet inte alls till tals, trots att de skulle kunna ha viktiga bidrag att ge, något som förstärks av den intressanta observationen att Gamla testamentet verkar få en alltmer undanträngd roll ju äldre målgruppen är. Detta väcker i sin tur frågan om huruvida Gamla testamentet främst ska ses som en bakgrund som hjälper församlingen att förstå Nya testamentet, eller om de gammaltestamentliga texterna har något egenvärde. Går det att förkunna Gamla testamentet utan att landa i det Nya? Går det att som kristen förkunnare läsa Bibeln ”framifrån” – det vill säga läsa Nya testamentet i ljuset av det gamla? Kan man göra som både Jesus (Luk 24:27) och de första kristna verkar ha gjort: förkunna Kristus utan att gå via Nya testamentet? Den tyska lutherska prästen Dietrich Bonhoeffer, som var aktiv motståndsmän under andra världskriget, formulerar ett möjligt svar på dessa frågor i ett brev, daterat den andra advent 1943:

Jag lägger gång på gång märke till hur gammaltestamentligt jag tänker och känner; så har jag också läst mycket mer Gamla testamente än Nya testamente de senaste månaderna. Bara när man rätt känner Guds namns outsäglighet, har man rätt att uttala namnet Jesus Kristus; bara när man älskar livet och jorden så, att allt tycks slut och förlorat för en när det är slut, har man rätt att tro de dödas uppståndelse och en ny värld; blott när

⁴ Se vidare i Stuart Murray, *Biblical Interpretation in the Anabaptist Tradition* (Kitchener, Pandora, 2000). Om Marpeck, se också särskilt Jonas Melin, ”Ordet och anden”, sidorna 113–136 i idem, Fredrik Wenell och David Willgren, *Aldrig mer tillbaka gå: Utmaningar från Anabaptismen, reformationsens frikyrkorörelse* (Blidsberg: Evangelie, 2017).

⁵ David Davage, ”Kan Gamla testamentet bli som nytt? Förkunnelse i skuggan av ett ’döende’ testamente”, *HYBRID* 1 (2023): 21–60.

man låter Guds lag gälla sitt liv, kan man också våga tala om nåden, och blott när Guds hämnd och vrede mot sina fiender får äga oinskränkt giltighet, kan något av förlåtelse och fiendekärlek beröra våra hjärtan. *Den som alltför snart och direkt vill tro och känna nytestamentligt, är efter min mening ingen kristen.* ... Man kan och får inte säga det sista ordet före det näst sista. Vi lever i det näst sista och tror på det sista, är det inte så? Lutheraner (så kallade!) och pietister skulle känna skinnet knottra sig vid sådana tankar, men riktigt är det i alla fall.⁶

Bonhoeffer visar på en intressant och konstruktiv spänning mellan de två delarna i den kristna kanon, en spänning där Gamla testamentet är lika omistligt som Nya testamentet – eller som Fredrik Lindström formulerar det:

Den som hela tiden går från Nya till Gamla testamentet kommer snart att märka att det man där finner ingenting annat är än det man redan visste! Att nalkas de gammaltestamentliga texterna utifrån en historisk synvinkel innebär inte att man måste bortse från hur dessa texter tolkas i Nya testamentet. Men det motsatta och ofta försummade perspektivet är väl så spännande: hur Gamla testamentet tolkar det Nya!⁷

Om detta stämmer, hur går det då till att förkunna? Lindström indikerar att ett historiskt studium av texterna kan vara belysande. Vi håller med. Ytterligare ett svar, mer inriktat på predikans form, ges i den tredje artikeln in detta nummer. Här studerar Åsa Molin kopplingen mellan en texts form och dess innehåll genom att diskutera ett specifikt analysverktyg – den lyriska predikans kännetecken – i relation till två Jeremia-predikningar.⁸ Molin visar hur viktig föreställningsförmågan är i förkunnelsen, med dess sensoriska, intuitiva, affektiva och intellektuella dimensioner, och i artikeln ges konkreta verktyg till hur förkunnare kan arbeta med dessa aspekter i sina predikningar.

⁶ Citerat ur Fredrik Lindström, *Det sårbara livet: Livsförståelse och gudserfarenhet i Gamla testamentet* (Lund: Arcus, 1998), 18, vår kursivering.

⁷ Lindström, *Det sårbara livet*, 18–19.

⁸ Åsa Molin, ”Lyriska kännetecken i två Jeremiapredikningar”, *HYBRID 1* (2023): 61–83.

Ytterst menar vi att förkunnelse har med lärjungaskap och församlingens liv att göra, både som gemenskap och som individer, något som också Roland Spjuth diskuterar i den sista artikeln i detta nummer.⁹ Genom att ställa predikningar över Gamla testamentet – framför allt berättelser om Mose – i dialog med den systematiska teologins beskrivning av den kristnes liv å ena sidan och Gregorios av Nyssas bok *Mose liv* å andra sidan identifierar Spjuth ett antal områden där Gamla testamentet har viktiga bidrag att ge dagens frikyrka och där en teologi om den kristnes liv har potential att bli långt mycket rikare om den utformas i dialog med Gamla testamentet. För att parafrasera Lindström visar Spjuth hur Gamla testamentet är nödvändigt för att kristen förkunnelse ska få syn på mer än det man redan visste. Spjuths slutsats kan också tjäna som en god sammanfattning av vår förhoppning med detta första nummer av *HYBRID*: att frikyrkans predikanter frimodigt kan låta Gamla testamentets texter ”utmana oss som lever i en sekulär och antropocentrisk tidsålder att åter placera Gud i livets centrum” (105).

UPPLÄGG

Alla nummer av *HYBRID* är utformade på ett liknande sätt. Efter en temaintroduktion följer ett antal fackgranskade artiklar som på olika sätt relaterar till numrets tema. Tre av dessa är skrivna av forskare inom Akademi för Ledarskap och Teologi och relaterar till ämnesområdena bibelvetenskap, kyrko- och missionsstudier samt systematisk teologi. För att möjliggöra en god och konstruktiv dialog, samt för att stärka tidskriftens relevans följs dessa artiklar sedan av en sektion där representanter från akademi, kyrka, respektive samhälle ger varsina responser. Sedan följer en sektion med recensioner av böcker som relaterar till numrets tema, samt en avslutande del där redaktionen ger tips på verktyg och resurser för fortsatt fördjupning och inspiration i detta tema.

⁹ Roland Spjuth, ”Gamla testamentet och systematisk teologi om det kristna livet,” *HYBRID* 1 (2023): 84–105.

NÄSTA NUMMER

Vi är glada och tacksamma att du har hittat till *HYBRID*. Kanske är du inte bara en läsare utan också någon som skulle kunna bidra med ny kunskap i form av en vetenskaplig artikel eller en bokrecension till något av våra kommande nummer? Vår avsikt med *HYBRID* är att publicera högklassig forskning på svenska i skärningspunkten mellan bibelvetenskap, kyrko- och missionsstudier och systematisk teologi. Tidskriften kombinerar således perspektiv som ofta placeras i olika sfärer och samtal, och trotsar både en klassisk uppdelning där olika teologiska ämnen skiljs åt, såväl som en uppdelning mellan kyrka, samhälle och akademi. Tidskriftens målgrupp är inte bara akademiker med fokus på teologi och religionsvetenskap, utan även den intresserade allmänheten, särskilt svensk frikyrklighet.

Nästa nummer av *HYBRID* kommer ha temat ”Förebilder för kristet ledarskap”. Med förebilder avses här allt ifrån personer i Bibeln och kyrkans historia till influencers på sociala medier och lärare i söndagsskolan. Frågor om förebilder och förebildlighet kan belysas med hjälp av många ingångar och frågeställningar. Förebilder kan leda människor både rätt och fel. Vem blir en förebild? Hur identifieras förebilder och vad innebär det att vara en förebild? Hur har synen på förebilder förändras över tid?

I linje med *HYBRID*:s interdisciplinära inriktning tar vi emot artiklar vilka bearbetar numrets tema utifrån olika ämnesområden, dock alltid med tydlig relevans för svensk frikyrklighet, och i detta nummer också med fokus på ledarskap, nutida såväl som historiskt. Möjliga ämnesval kan vara: lärare i söndagsskolan och deras roll i barns trosutveckling, sociala mediers inverkan på förebildlighet i kristna sammanhang, hur bibeltexter och personer i Bibeln används för att legitimera ledarskap, samt hur förebildlighet konstrueras i bibeltexter eller olika nutida eller historiska kulturella kontexter. Deadline för manus, som skickas in via *HYBRID*:s hemsida (publicera.kb.se/hyb), är den 30 juni 2023.